

# GIÁO DỤC GIÁ TRỊ NHÂN VĂN CHO HỌC SINH TRUNG HỌC PHỔ THÔNG QUA CÁC TÁC PHẨM VĂN HỌC

Trần Thị Huệ  
Trường Cao đẳng Thương mại

**Tóm tắt:** Giáo dục giá trị nhân văn cho học sinh trung học phổ thông (THPT) đóng vai trò quan trọng trong việc hình thành phẩm chất, nhân cách và năng lực cảm thụ thẩm mỹ cho thế hệ trẻ. Tác phẩm văn học, với đặc trưng giàu tính biểu tượng và giá trị nhân bản, là phương tiện hữu hiệu góp phần nuôi dưỡng cảm xúc, bồi dưỡng lý tưởng sống và định hướng hành vi đạo đức cho học sinh. Thông qua phân tích cơ sở lý luận, đánh giá thực trạng triển khai trong nhà trường, bài viết đề xuất hệ thống giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả giáo dục nhân văn, góp phần phát triển phẩm chất, năng lực và đời sống tinh thần của học sinh trong bối cảnh hiện đại.

**Từ khóa:** Giá trị nhân văn; học sinh THPT; tác phẩm văn học.

## EDUCATING HUMANISTIC VALUES FOR HIGH SCHOOL STUDENTS THROUGH LITERARY WORKS

**Abstract:** Humanistic value education for high school students plays an important role in shaping the quality, personality and ability to perceive aesthetics for the younger generation. Literary works, with their rich symbolism and human values, are an effective means of nurturing emotions, fostering life ideals and orienting moral behavior for students. Through analyzing the theoretical basis and evaluating the current situation of implementation in schools, the article proposes a system of solutions to improve the effectiveness of humanities education, contributing to the development of the quality, capacity and spiritual life of students in the modern context.

**Keywords:** Humanistic values; high school students; Literary works.

Nhận bài: 17/10/2025

Phản biện: 16/11/2025

Duyệt đăng: 20/11/2025

### I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong bối cảnh toàn cầu hóa, chuyển đổi số và sự biến đổi nhanh chóng của các giá trị xã hội, giáo dục Việt Nam đang đối mặt với những thách thức mới trong việc hình thành nhân cách và phẩm chất đạo đức cho thế hệ trẻ. Xu hướng thực dụng, cá nhân hóa, lệch chuẩn giá trị sống và ảnh hưởng tiêu cực từ môi trường mạng đã tác động mạnh đến nhận thức, cảm xúc và hành vi của học sinh THPT. Điều này đặt ra yêu cầu cấp thiết phải tăng cường giáo dục giá trị nhân văn nhằm giúp học sinh phát triển nhân cách toàn diện, biết thấu hiểu, biết sẻ chia và có khả năng ứng xử nhân ái trong đời sống hiện đại. Trong hệ thống môn học ở trường phổ thông, Ngữ văn giữ vai trò đặc biệt quan trọng trong việc giáo dục giá trị nhân văn. Thông qua các tác phẩm văn học kinh điển và hiện đại, học sinh được tiếp xúc với những hình tượng mang tính nghệ thuật, những số phận con người giàu chiều sâu tâm lý, qua đó hình thành khả năng đồng cảm, tri nhận đạo đức và suy ngẫm về các giá trị sống. Tuy nhiên, kết quả thực tiễn cho thấy việc khai thác tính nhân văn trong tác phẩm văn học vẫn chưa đạt hiệu quả mong đợi do nhiều nguyên nhân: phương pháp giảng dạy nặng phân tích kỹ thuật; học sinh thiếu trải nghiệm và năng lực cảm thụ; môi trường giáo dục chưa tạo động lực phát triển giá trị sống. Do đó, việc nghiên cứu một cách hệ thống về cơ sở lý luận, thực trạng và giải pháp nâng cao hiệu quả giáo dục giá trị nhân

văn thông qua tác phẩm văn học là cần thiết và mang ý nghĩa thực tiễn sâu sắc đối với hoạt động dạy học Ngữ văn ở bậc THPT hiện nay.

### II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

#### 2.1. Cơ sở lý luận của vấn đề

Tính nhân văn được hiểu là hệ thống các giá trị đạo đức và chuẩn mực thể hiện lòng tôn trọng con người, ý thức về phẩm giá cá nhân, tinh thần nhân ái, sự sẻ chia, đối thoại, khoan dung và hướng thiện. Trong giáo dục, tính nhân văn được xem như một phẩm chất cốt lõi, góp phần phát triển nhân cách, điều chỉnh hành vi, hình thành thái độ sống tích cực và bền vững của người học.

Văn học là phương tiện nghệ thuật có khả năng tác động mạnh mẽ đến cảm xúc và tư duy người học. Thông qua hình tượng nhân vật, tình huống, ngôn ngữ nghệ thuật và tư tưởng tác phẩm, học sinh được trải nghiệm những giá trị sống, được đồng cảm với nỗi đau và hạnh phúc của con người, qua đó hình thành ý thức nhân văn tự nhiên và sâu sắc. Các giá trị của văn học hỗ trợ việc giáo dục giá trị nhân văn thông qua việc khai mở năng lực cảm thụ cái đẹp và lòng nhân ái, bồi dưỡng khả năng đồng cảm với số phận con người. Từ đó, giúp HS nhận thức đúng đắn về thiện ác, hạnh phúc, bất hạnh, công bằng, bất công... tạo tiền đề cho sự phát triển đạo đức và lối sống có trách nhiệm với bản thân, gia đình, xã hội của mỗi học sinh.

Trong khoa học văn học, văn học được xác định là hình thái ý thức xã hội thẩm mỹ, phản ánh hiện thực thông qua hình tượng nghệ thuật. Đặc trưng của văn học là khả năng chuyển tải kinh nghiệm sống, triết lý nhân sinh và giá trị đạo đức bằng con đường cảm xúc - hình tượng. Các nhà lý luận từ Aristotle, Tolstoy đến các học giả Việt Nam đều thống nhất rằng mục đích sâu xa của văn học là “làm người”, tức hướng con người đến các phẩm chất nhân đạo. Từ đó, có thể khẳng định: văn học là môi trường đặc thù nuôi dưỡng cảm xúc, phát triển lý tưởng và hình thành hệ giá trị nhân văn ở người học. Chương trình Ngữ văn 2018 đã có những đổi mới từ nội dung đến phương pháp giảng dạy. Yêu cầu của chương trình nhấn mạnh yêu cầu giáo dục phẩm chất “nhân ái”, “tôn trọng con người”, “trách nhiệm công dân”. Các bài học văn học đòi hỏi giáo viên lồng ghép giáo dục giá trị nhân văn thông qua hoạt động đọc hiểu, thảo luận, đánh giá và vận dụng thực tế.

## 2.2. Thực trạng giáo dục tính nhân văn cho học sinh THPT thông qua các tác phẩm văn học

Chương trình GDPT 2018 triển khai thực hiện thi về việc giáo dục giá trị nhân văn có những kết quả tích cực nhất định. Trước hết, qua những sàng lọc, nghiên cứu, các tác giả đã đưa vào chương trình Ngữ văn THPT hiện hành một hệ thống các tác phẩm có giá trị nhân văn phong phú, sâu sắc. Qua đó, giáo viên có điều kiện thuận lợi để tích hợp giáo dục nhân văn vào hoạt động dạy học. Với những sự thay đổi của chương trình đòi hỏi phải có sự chuyển biến trong nhận thức của giáo viên. Phần lớn giáo viên đã nhận thức được vai trò của văn học trong giáo dục nhân cách. Nhiều thầy cô chủ động đổi mới phương pháp, nhấn mạnh hơn vào giá trị sống thay vì chỉ truyền đạt nội dung nghệ thuật theo lối truyền thống.

Hầu hết các trường THPT hiện nay đều nhận thức rõ vai trò của Ngữ văn trong giáo dục phẩm chất nhân văn. Giáo viên tích cực triển khai các nội dung giáo dục nhân văn thông qua phân tích giá trị nội dung và nghệ thuật của tác phẩm văn học. Về mặt định hướng, đa số giáo viên đã xác định được giá trị nhân văn cốt lõi của tác phẩm; Tích hợp nội dung giáo dục đạo đức vào tiến trình bài giảng; Liên hệ thực tiễn để giúp học sinh mở rộng hiểu biết về đời sống xã hội. Tuy nhiên, định hướng này chưa thực sự đồng đều giữa các cơ sở giáo dục. Tính hệ thống, chiều sâu và mức độ liên kết giữa giáo dục nhân văn với các hoạt động giáo dục toàn diện còn hạn chế.

Lứa tuổi THPT, học sinh đang hình thành hệ giá trị cá nhân và có khả năng tiếp nhận các vấn đề đạo đức, nhân văn qua hình tượng văn học. Nhiều học sinh thể hiện khả năng đồng cảm tốt, có hứng thú với các hoạt động thảo luận, phản biện, diễn kịch, đóng vai nhân vật.

Mặc dù đạt được một số kết quả nhất định nhưng việc giáo dục tính nhân văn qua tác phẩm văn học vẫn còn bộc lộ nhiều hạn chế.

*Thứ nhất*, sự tồn tại mà chúng ta dễ dàng thấy được đó là việc giáo dục giá trị nhân văn cho học sinh thông qua các tác phẩm văn học vẫn còn mang tính hình thức. Một bộ phận giáo viên chỉ dừng lại ở việc nhắc lại giá trị nhân văn như một kết luận có sẵn, thiếu sự phân tích sâu sắc hoặc hoạt động kích thích tư duy cảm xúc của học sinh. Điều này dẫn đến tình trạng giáo dục nhân văn mang tính khẩu hiệu, không chạm tới trải nghiệm cá nhân của người học. Trong khi đó, phương pháp dạy học còn thiên về truyền thụ kiến thức. Nhiều tiết học vẫn tuân theo mô hình giảng giải - ghi chép, chú trọng phân tích kỹ thuật nghệ thuật, sơ đồ kiến thức, mà chưa khai thác các tình huống đạo đức hay mâu thuẫn tâm lý trong tác phẩm để giáo dục giá trị sống.

Chẳng hạn: Qua tác phẩm Vợ nhặt (Kim Lân), Hai đứa trẻ (Thạch Lam), Lão Hạc (Nam Cao) là những tác phẩm tiêu biểu mang giá trị nhân văn. Khi tìm hiểu các tác phẩm này, học sinh tiếp nhận khá tốt các giá trị như lòng nhân ái, tình thân gia đình, sự sẻ chia trong hoàn cảnh khó khăn. Tuy nhiên, mức độ hiểu biết thường dừng ở tái hiện nội dung, chưa thực sự chuyển hóa thành nhận thức, thái độ và hành vi trong đời sống thực tiễn và khả năng liên hệ với các vấn đề xã hội đương đại còn yếu. Một số tác phẩm đòi hỏi năng lực tư duy trừu tượng cao khiến học sinh gặp khó khăn trong tiếp thu giá trị nhân văn.

*Thứ hai*, chưa có nhiều hoạt động trải nghiệm để chuyển hóa giá trị thành cảm xúc tự thân của học sinh. Giáo dục nhân văn đòi hỏi quá trình kết hợp giữa nhận thức - cảm xúc - hành động. Tuy nhiên, nhiều trường học còn thiếu hoạt động ngoại khóa liên quan đến tác phẩm văn học như: sân khấu hóa tác phẩm, câu lạc bộ đọc sách, dự án nhân văn. Vì vậy, học sinh tiếp nhận giá trị nhân văn chủ yếu ở mức nhận thức lý thuyết.

*Thứ ba*, thực tế, việc giáo dục giá trị nhân văn bị hạn chế bởi những áp lực của việc học để thi cử. Trong bối cảnh thi tốt nghiệp và đại học còn chú trọng khả năng tái hiện kiến thức, giáo viên và học sinh có xu hướng tập trung vào phần kiến

thức dễ lấy điểm, ít quan tâm tới giá trị nhân văn mang tính nuôi dưỡng cảm xúc. Hệ quả là nhiều giờ học vẫn trở nên khô cứng, xa rời mục tiêu giáo dục nhân cách.

*Thứ tư*, là việc giáo dục giá trị nhân văn bị tác động bởi xã hội, cũng như sự bùng nổ công nghệ, mạng xã hội và thông tin đa chiều khiến nhiều học sinh có xu hướng phân tán sự chú ý, giảm khả năng suy ngẫm sâu về các giá trị nhân văn. Một bộ phận học sinh thiếu kỹ năng lắng nghe, giao tiếp, hoặc thờ ơ trước những nỗi đau, số phận trong văn học, dẫn đến hiệu quả giáo dục giảm.

### **2.3. Giải pháp nâng cao hiệu quả giáo dục tính nhân văn cho học sinh THPT thông qua các tác phẩm văn học**

Trên cơ sở thực trạng đã phân tích, việc nâng cao hiệu quả giáo dục giá trị nhân văn cho học sinh THPT thông qua các tác phẩm văn học cần được triển khai đồng bộ trên cả ba phương diện: đổi mới hoạt động dạy học của giáo viên, tăng cường tính chủ động tiếp nhận của học sinh và xây dựng môi trường giáo dục nhân văn trong nhà trường.

#### **2.3.1. Đối với giáo viên Ngữ văn**

Giáo viên cần chú trọng đổi mới phương pháp dạy học theo hướng tăng cường trải nghiệm cảm xúc của học sinh. Theo quan điểm của tâm lý học giáo dục, giá trị nhân văn chỉ có thể hình thành bền vững khi người học được đặt vào những tình huống gợi cảm xúc, từ đó phát triển sự thấu cảm và khả năng đánh giá đạo đức. Vì vậy, thay vì chỉ giảng giải nội dung và phân tích nghệ thuật, giáo viên cần tổ chức các hoạt động gắn với đời sống nội tâm của học sinh, chẳng hạn như hướng dẫn các em phân tích xung đột tâm lý của nhân vật, ghi chép nhật ký cảm xúc sau khi học một tác phẩm, hoặc tham gia các tình huống nhập vai để tái hiện khoảnh khắc quan trọng trong truyện. Việc để học sinh nhập vai Tràng khi “nhật vợ”, trải nghiệm ánh nhìn của Liên trong buổi chiều tàn hay cảm nhận sự bế tắc của Lão Hạc trước hoàn cảnh éo le sẽ giúp các em phát triển sự đồng cảm, từ đó tiếp nhận giá trị nhân văn một cách tự nhiên và sâu sắc hơn.

Giáo viên cần đổi mới hệ thống câu hỏi và nhiệm vụ học tập theo hướng phát triển giá trị sống, tránh tình trạng câu hỏi dừng lại ở mức tái hiện kiến thức. Những câu hỏi mở, câu hỏi yêu cầu học sinh bày tỏ quan điểm, hoặc câu hỏi yêu cầu liên hệ với tình huống xã hội đương đại sẽ giúp học sinh nhận diện ý nghĩa nhân văn của tác phẩm trong đời sống. Chẳng hạn, khi học tác phẩm *Vợ nhặt*, giáo viên có thể yêu cầu học sinh đưa ra quan điểm cá nhân về quyết định cư mang

thị của Tràng, rồi liên hệ với một tình huống trong xã hội hiện nay mà tinh thần nhân ái, sẻ chia vẫn đóng vai trò quan trọng. Cách triển khai này không chỉ góp phần rèn luyện năng lực tư duy phản biện mà còn giúp học sinh hình thành lập trường đạo đức rõ ràng.

Trong bối cảnh giáo dục hiện đại, việc ứng dụng công nghệ trong giảng dạy cũng đóng vai trò quan trọng. Giáo viên có thể sử dụng các đoạn phim chuyên thể, hình ảnh minh họa, video tài liệu về hoàn cảnh lịch sử – xã hội hoặc các mô phỏng nhân vật được tạo bởi công nghệ trí tuệ nhân tạo để hỗ trợ học sinh tiếp nhận tác phẩm một cách trực quan. Theo lý thuyết học tập đa phương tiện, việc kết hợp ngôn ngữ, hình ảnh và âm thanh sẽ giúp học sinh ghi nhớ cảm xúc tốt hơn, từ đó hỗ trợ đáng kể cho quá trình tiếp nhận giá trị nhân văn. Ngoài ra, giáo viên cần thường xuyên được bồi dưỡng về phương pháp giáo dục giá trị sống và năng lực sư phạm nhân văn, bao gồm kỹ năng tổ chức thảo luận đạo đức, kỹ năng xử lý các tình huống nhạy cảm và khả năng nắm bắt tâm lý học sinh.

#### **2.3.2. Đối với học sinh**

Học sinh cần được định hướng phát triển kỹ năng đọc hiểu mang tính phản tư. Đây là quá trình trong đó học sinh không chỉ đọc để hiểu nội dung mà còn đọc để hiểu chính mình thông qua cảm xúc gợi ra từ tác phẩm. Việc hướng dẫn học sinh ghi lại cảm xúc khi tiếp xúc với nhân vật, tự đặt câu hỏi về bài học đạo đức rút ra từ mỗi đoạn truyện hay xây dựng sơ đồ cảm xúc cho từng nhân vật sẽ thúc đẩy sự phát triển của nhận thức đạo đức và khả năng tự điều chỉnh hành vi. Cách tiếp cận này giúp học sinh không thụ động tiếp nhận ý nghĩa nhân văn mà chủ động chiêm nghiệm và chuyển hóa thành giá trị cá nhân.

Nhà trường và giáo viên cần khuyến khích học sinh hình thành thói quen đọc sách văn học ngoài chương trình. Việc đọc mở rộng không chỉ giúp học sinh làm giàu vốn sống và vốn tri thức mà còn giúp các em phát triển khả năng kết nối giá trị nhân văn từ nhiều tác phẩm khác nhau. Khi học sinh đọc *Lão Hạc* kết hợp với *Chí Phèo*, hoặc đọc *Hai đứa trẻ* cùng các tác phẩm viết về thân phận con người trong xã hội, các em sẽ nhận thấy sự thống nhất trong thông điệp nhân văn mà các nhà văn muốn gửi gắm. Từ cơ sở này, học sinh có thể hình thành hệ thống giá trị nhân văn có chiều sâu và bền vững hơn.

Ngoài ra, việc tổ chức cho học sinh tham gia các hoạt động diễn kịch, tranh biện hoặc thực hiện các dự án nhân văn cũng là giải pháp quan trọng

giúp chuyển hóa giá trị từ nhận thức thành hành động. Khi học sinh tham gia tranh luận về trách nhiệm của *Lão Hạc*, thảo luận về ý nghĩa nhân ái trong *Vợ nhặt* hoặc xây dựng một dự án hướng tới cộng đồng lấy cảm hứng từ nhân vật Liên trong *Hai đứa trẻ*, các em sẽ rèn luyện năng lực giao tiếp, tư duy đạo đức và tinh thần trách nhiệm xã hội. Các hoạt động này tạo môi trường để học sinh thực hành các giá trị nhân văn trong bối cảnh thực tế, qua đó hình thành phẩm chất nhân ái một cách tự nhiên.

### 2.3.3. Đối với nhà trường

Bản thân nhà trường cần xây dựng môi trường giáo dục giàu tính nhân văn nhằm tạo điều kiện để học sinh thực hành giá trị sống trong sinh hoạt hằng ngày. Việc hình thành không gian văn hóa đọc, như thư viện mở, các góc đọc sách ngoài trời hoặc phòng sinh hoạt văn học, sẽ giúp học sinh tiếp cận với nhiều tác phẩm giàu giá trị nhân văn. Đồng thời, nhà trường có thể tổ chức các hoạt động chuyên đề như ngày hội “Văn học và Nhân văn”, diễn kịch theo tác phẩm, triển lãm minh họa nhân vật hoặc các cuộc thi viết cảm nhận về văn học. Những hoạt động này không chỉ tạo sân chơi cho học sinh mà còn làm tăng sự hứng thú đối với việc tiếp nhận giá trị nhân văn từ văn học.

Nhà trường cần gắn kết hoạt động ngoại khóa với việc học tác phẩm văn học trong chương trình. Những trải nghiệm thực tế như tham quan bảo tàng, làm video về một nhân vật văn học yêu thích hoặc thực hiện các hoạt động thiện nguyện lấy cảm hứng từ các tác phẩm có giá trị nhân đạo sẽ giúp học sinh cảm nhận rõ hơn vai trò của giá trị nhân văn trong đời sống. Việc đổi mới hình thức đánh giá theo hướng khuyến khích học sinh thể hiện cảm xúc, quan điểm và sản phẩm sáng tạo

như nhật ký nhân vật, tranh minh họa hay video cảm nhận sẽ góp phần đánh giá chính xác mức độ hình thành phẩm chất nhân văn của các em.

### 2.3.4. Đối với gia đình và xã hội

Cần có sự phối hợp chặt chẽ giữa gia đình, nhà trường và xã hội. Gia đình cần tạo môi trường yêu thương, tôn trọng và khuyến khích con đọc sách, chia sẻ cảm nhận về tác phẩm và tham gia các hoạt động giàu tính nhân văn. Đồng thời, nhà trường có thể kết nối với các tổ chức văn hóa, các nhà nghiên cứu hoặc người truyền cảm hứng để tổ chức những buổi trò chuyện, giao lưu giúp học sinh hiểu thêm về giá trị nhân văn trong đời sống thực tiễn. Sự phối hợp này sẽ tạo thành hệ sinh thái giáo dục toàn diện, trong đó giá trị nhân văn được nuôi dưỡng bằng cả nhận thức, cảm xúc và trải nghiệm xã hội.

## III. KẾT LUẬN

Giáo dục giá trị nhân văn cho học sinh THPT thông qua tác phẩm văn học là nhiệm vụ quan trọng của giáo dục hiện đại. Các tác phẩm văn học không chỉ giúp học sinh phát triển năng lực thẩm mỹ, mà còn góp phần bồi dưỡng phẩm chất đạo đức và năng lực cảm xúc - xã hội. Tuy nhiên, thực tiễn cho thấy việc triển khai còn hạn chế do ảnh hưởng từ phương pháp dạy học, môi trường xã hội, và năng lực cảm thụ văn học của học sinh. Việc tăng cường giáo dục nhân văn cần được thực hiện thông qua đổi mới phương pháp dạy học, phát huy vai trò chủ thể của học sinh, ứng dụng công nghệ, và xây dựng môi trường giáo dục nhân ái. Những giải pháp đề xuất trong bài góp phần định hướng cách tiếp cận hiệu quả hơn trong dạy học Ngữ văn, giúp học sinh phát triển phẩm chất nhân văn vững bền và phù hợp với yêu cầu xã hội hiện đại.

## TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông môn Ngữ văn*. NXB Giáo dục Việt Nam
- Vũ Thị Ngọc Tú (2017), *Giá trị sống của học sinh trung học phổ thông*. Nhà xuất bản Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
- Nguyễn Thị Mỹ Lộc (chủ biên). (2009). *Giáo dục giá trị sống và kỹ năng sống cho học sinh trung học phổ thông (Tài liệu dành cho giáo viên THPT)*. Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội.
- Phạm Quỳnh. (không ghi năm). *Module THPT 36: Giáo dục giá trị cho học sinh trung học phổ thông – Tài liệu bồi dưỡng thường xuyên giáo viên THPT*. Bộ Giáo dục và Đào tạo.
- Đỗ Thu Hà. (2024). Văn học cách mạng: Giáo dục, bồi đắp niềm tin, bản lĩnh cho thế hệ trẻ. *Báo Giáo dục & Thời đại*.